

Թեանցն և աղգասէր խոհականութեանցն զգալի տեղեկագրութեամբ հրատարակութեան ասպարէզն իջանելով. քանզի մինչ ցարդ հրատարակութիւնքս համազգեաց տրտմաւիթ կենսազրաւ տրութեան ահուելի պատկերն կընկարագրեն, որոյ գործերէն մի է ներկայ կարեկցական վիճակ Մարաշայու. ազգայնոցն մերոց, որոց տխուր հանգիստտեսն է Դաւրիթեցի ոմն տեղւոյս երեւելի Հայ վաճառականաց գործակատար Մարտիրոս Անդրէասեանն, որ տեսանելով թէ մին քանի անձինք իւրեանց կարեկցելի ընտանեօքն հանդերձ՝ յակամայից և ի սովէ բռնադատեալ ի կրօնափոխութիւն կղիմեն այն է ի մահմետականութիւն, շարժելով իւր եղբայրսիրութենէ և ջերմեռանդ ազգասիրութենէ՝ նոցա կրօնափոխութեանն արգելք կլինի նոցա առժամանակեայ ուտելեաց պիտոյքն շնորհելով՝ մանաւանդ շատ միջնամիջական խօսքերով նոցա վիշտն սփոփելով և Դաւրիթոյ Գերապատիւ Առաջնորդի ձեռամբ զրամաւոր օժանդակութիւն խոստանալով. ուստի անմիջապէս այս ցաւալի դէպքն զրաւորապէս կտեղեկագրէ տեսաւ իւրում՝ աստ, որ ազգասիրապէս մեծ ցաւ զգալով և ազգային կորստեան դուռն բաց տեսանելով՝ փութապէս կղիմէ, կներկայանայ Գեր. Առաջնորդին, այս ցաւալի դէպքերն նորա որդիասէր խնամոցն յանձնելով, իսկ նորին Սրբազնութիւնն նոյն թշուառացն օգնութեան ձեռք կարկառելոյ նպատակաւ տեղւոյս աղքատաց հոգատարութեան մասնաժողովն կհրաւիրէ յԱռաջնորդարանն, ուր երկար խորհելէն և քննելէն զկնի՝ 30 պարսից թուաման կյանձնուի անդամոյ նոյն մասնաժողովոյ Պարոն Աբրահամու Ջալապեանց փութապէս հրամանագրել գործակատարի իւրում վերոյիշեալ Մարտիրոսի Անդրէասեանն գիտութեամբ Ասլան Եաւար Էնեկօյօփեանի*) մասնադրել նոյն սովալուկ թշուառացն մինչև յաւանձին տնօրինութիւն:

Յետոյ տեղւոյս Գեր. Առաջնորդն մին յանգիստական կոնդակ կարձակէ տեղւոյն անարժան քահանային որպէս զի խայտառակուի նորա այս-

պիսի տխմարական դանցառութիւնն վերոյիշեալ ձեռամբ հասարակութեան առջև, վասն զի իւր իսկ հոգեւոր և սեպուհ պարտականութիւնն իրրեւ վարձկան վարելով, զանց կառնէ տմարդին զայսպիսի իմն սրտաշարժ անցքն տեղեկագրել Գերապատիւ Առաջնորդին:

Միթէ՞ աղգասէր Առաջնորդն բաւական պիտի համարէր վերոյիշեալ դուզնաբեայ դումարն Մարաշայաբնակ թշուառաց համար՝ որք տարածամ կտանջուէին անգութ սովէն, ոչ բնաւ. վասն որոյ և յարմար ժամանակ գտնելով՝ բերանացի խնդրանօք կղիմէ առ Անգղիական Հիւպատոսն տեղւոյս Աոնտրայի աղգասէր ընկերութեան յուղարկած գումարէն պակասն գոնէ 60 թուման իւր սովալուկ զաւակացն շնորհել՝ որ ի պէտս տաճիկ աղքատացն էր յուղարկուած. Գեր. Հիւպատոսն կատարելով Սրբազան եպիսկոպոսի խնդիրն՝ 60 թուման կյուղարկէ Մարաշայ նորին Սրբազնութեան զիտակցութեամբ առ Եւրոպացի վաճառական ոմն տեղւոյն մասնադրել թշուառացն գործակցութեամբ Ասլան Եաւարի:

Մասալար Մասալարէիէանց

է Դաւրիթ

Քանզի բնական է երախտապարտ սրտի իւր շնորհակալքէն թէ զրաւորապէս և թէ բերանացի գեղեցիկ զգացմամբ ցուցանել իւր երախտաւորին, վասն որոյ և մասնաժողով հոգատարութեան աղքատաց տեղւոյս քաղցր և նուիրական պարտ յանձին զգացեալ՝ ներքին հարկադրութեամբ և ստիպմամբ՝ փութայ իւր սրտից խորոց անկեղծ շնորհակալքէն զրաւորապէս հանել յասպարեղ տեղեկութեան իւր Հուշուայ գաւառական, նուիրաբնակ և Նշիսաւետապօլցի համազգի աղգասէր և բարեպաշտ աղգայնոց, յայտնելով միանգամայն յարգանօք սրտի նոցա սղորմութեան զրամոց ապահովապէս ընդունելութեան յօգուտ Դաւրեթաբնակ աղքատաց, ի գաւառացն Հուշուայ հարիւր քառասուն և չորս ուրբի, նուիրաւ 39 ուրբի, իսկ Նշիսաւետապօլցոց 9 մանէթ և չորս կոպէկ:

Վից ընդ շնորհակալութեան ցանկալի է ինձ և միանգամայն պարտ արժանաւոր գովել այն աղգասէր և աղքատասէր եռանդին բոցը՝ որ մտաւորական աչաց հեռատեսութենէն բորբոքեցաւ աղգասէր սրտից հնոցին մէջ, զրամական օժանդակութեամբ օգնել կարեկցական վիճակի թը-

(*) Սա աղգաւ Հայ հազարապետ է Պարսից, որոյ գտնանին Գիւլիզական է իւր զինուորաց զբիցն համաձայն:

շուառ աղքատացն Դաւրիժոյ, թէ տեղական և թէ եկացն գողթելոց յԱսպհանայ վիճակաց, զոր ասպնջականել խնդրեմ յազգաշահ էջ պատուական Արարատիդ:

է դիմաց մասնագործոյ:

Արարատից Անդրեասեան

Ի 1 յունիս 1872 թ.

Ի Դաւրիժ.

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵՂՈՒ

Համարեա ամենքին յայտնի է, թէ մեր մէջ ամենայն տեսակ սկզբնական դասադրքերի կողմից ի նշագէս մեծ կարօտութիւն, կամ լաւ է ասել՝ սով կայ. որքան հազարաւոր երեխաներ խմում են այդ դառն բաժակը՝ այս ու այն առարկայի համար, բազմիցս անձակ դասեր արտադրելով անթիւ սխալներով լի, և իրանց թանկագին ժամանակը մէքենական աշխատութեան մէջ փռացնելով, ու վերջապէս, քանի քանի ուսուցիչներ վհատվում, յուսահատվում են իրանց ծանր պաշտօնը բարեխղճութեամբ կատարելու համար անհրաժեշտ հարկաւոր միջոցները չունենալով: Արժապետները ստիպուած ու պարտաւոր են երեխաներին ուսում տալու, լուսաւորելու, կատարելա մարդիք շինելու, բայց ի՞նչպէս, ի՞նչ միջոցներով — այդ հարցնող չկայ: Երեխաներն էլ իրանց կողմից՝ պէտք է գիշերը ցերեկ անեն, լուսաւորութիւն ստանան, բայց ի՞նչպէս, ի՞նչ միջոցներով — դարձեալ հարցնող չկայ:

Այս դրութեան մէջ ինքն իրան հասկացվում է, որ մեր մանկավարժական գրականութեան մէջ իւրաքանչիւր մի նոր երեւոյթ ունի խորին խորհուրդը, ու այդպիսիները՝ նոր սերնդի տարրական լուսաւորութեան հիմքերը լինելով՝ պէտք է հիմնաւորապէս փորձուէին արդար քննութեան բովբում: Այդ տեսակ երեւոյթների մասին հարեանցի քննութիւնները, րեմայութիւնները (рекомендация) և ակնարկութիւնները եղած թէ չեղած — մի և նոյն են:

«Մշակ» լրագրի 3 թում Պ. Ս. Պ. տպել էր մի յօդուած՝ Պ. Պ. Ն. Տէր — Յակովբեանցի և Ն. Տէր — Առնոգեանցի «Մայրենի լեզու» գրքոյնների մասին, որն որ, պիտի ուղիղն ասել, ոչ հիմնաւոր քննութիւն, այլ լոկ մատնացուցութիւն է միայն Գիտելով, որ այսպիսի աշխատութիւնները ոչ թէ մի ժանիսի, այլ շատերի քննութեանը կարօտ են՝ աւելորդ չենք համարում մի քանի խօսք էլ մեր կողմից ասել Պ. Տէր — Առնոգեանցի գրքոյնի մասին, թողելով

Տէր — Յակովբեանցին, որը առհասարակ շատ քիչ նշանակութիւն ունի դպրոցների համար: Բայց ամենից առաջ դեռ մի քանի խօսք:

Սկզբնական դասադրքի, որպէս և ամենայն բանի հիմքի կամ սկզբնաւորութեան մէջ շատ մեծ խորհուրդ ունի մէկ աննշան պակասութիւնն էլ. այս տեղ զործը հում խելքերի — 6 — 10 տարեկան երեխաների հետ է, որոնք անընդունակ են սեր տեսնելով՝ սպիտակը ուսանել կամ սխալ լսելով՝ ուղիղը սովորել. նրանք խիստ հաւատարիմ են իրանց տեսած ու լսածը առանց քննութեան նոյնութեամբ սեպհականացնելու, կարծաւոր՝ նրանք չեն կարող ուրիշ բան գիտնել: Եւ «ռեկտ» (объективность): Դիցուք թէ դասադրքի ընթացքում կան մի քանի տառ տառախալներ, կամ զործածուած են խորթ և անուղիղ ոճեր, կամ յայտնուած են մի քանի սխալ հասկացողութիւններ, դասի ժամանակ ի՞նչպէս անես, ի՞նչպէս հասկացնես երեխային, որ այս ինչ պիտի այսպէս չը լինէր, այլ ուրիշ կերպ, կը հասկանա՞ւ և կ'սեպհականացնէ՞ նա այդ ասածը, երբ աչքի առաջի տեսնումէ ուրիշ կերպ գրած. շատ դժուար: Այլքան անհամար վատ հետեւանքներ են առաջանում, երբ ուսուցիչը փոխանակ դասադրքի միջնորդութեամբ երեխային զարգացնելու՝ սկսումէ նորա առաջին ամենայն օր այդ դասադրքի վերայ քննութիւն անել՝ նորա թերութիւնները ցոյց տալով: Եւ այս ոչ մի քանի, այլ հազարաւոր երեխաների համար է. բաց ի նրանց՝ միթէ դասադրքի բոլոր գործածողներին հիշտ է նորա պակասութիւնները նկատել, ու մեր ուսուցիչների և ծնողների (որոնք գուցէ կ'իմանան իրանք ուսուցանել գրել և կարգալը) մէջ չկա՞ն շատերը գրքի լաւ ու վատը միմեանցից չորոշող. ի հարկէ կան: Աւելանալ այստեղ հարկաւոր ենք համարում խնդրել մեր ընթերցողին՝ չըձանձրանալ մինչև վերջը կարգալու մեր նկատողութիւնները, թէ որ նրանք փոքր ինչ մանրակրկիտ երեւալու լինին, իմանալով, որ սրանք ունին իրանց խորհուրդը սկզբնական դասադրքի մէջ:

Ա.

Եթէ սկզբնական կրթութիւնը պարտաւոր է երեխաների գեղեցկասիրական զգացումն էլ միւսների հետ միասին զարգացնել, ուրեմն և աւելորդ չէ նկատել, որ «Մայրենի լեզուն», թղթի և գրքի կողմից գեղեցկութիւն չունի. թերթների ծաւաւածքը խիստ տգեղ է — մէկը շատ աւելորդ միւսը շատ պակաս. որը, ի հարկէ, տպարանի մեղքն է: Գրքոյնները երեխաներին բաժանելիս՝ իւրաքանչիւրը նրանցից տհաճութիւն է յայտնում, որ իրան գրքի թերթները մեծապատիկ են, ու խնդրումէ յետ առնել և տեղը ուրիշը տալ: